

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Кафедра здоров'я тварин і екології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан

аграрного факультету

Лілія МАРТИНЕЦЬ

“29” листопада 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Ступінь вищої освіти

бакалавр

(бакалавр, магістр)

Факультет (назва)	Галузь знань (шифр і назва галузі знань)	Спеціальність (шифр і назва спеціальності)	Освітня програма (назва освітньої програми)
Аграрний факультет	10 Природничі науки	101 Екологія	Екологія

Розробник: Єрмакович І.А., кандидат технічних наук, доцент
кафедри здоров'я тварин і екології

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступень та вчене звання)

(підпис)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри:
здоров'я тварин і екології

(назва кафедри)

Протокол № 2 від 18 вересня 20 23 р.
№ _____

Завідувач кафедри: здоров'я тварин і
екології

(підпис)

Людмила
ПАРХОМЕНКО

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією факультету:

Аграрного

(назва факультету)

Протокол № 11 від 17 листопада 20 23 р.

Голова методичної комісії:

(підпис)

Овчаренко О. А.

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Економіка природокористування» складена відповідно до освітньої програми підготовки бакалавр галузі знань 10 Природничі науки формує інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності та програмні результати навчання, якими оволодіють здобувачі вищої освіти.

Мета вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань щодо теорії, методів та форм управління екологічною діяльністю, екологізацією відтворювальних процесів (виробництва) на різних ієрархічних рівнях народногосподарської діяльності.

Завдання вивчення дисципліни є

- вивчення та засвоєння соціально-економічних принципів раціонального природокористування на регіональному та національному рівнях, адекватних ринковому механізму;
- вивчення механізму управління процесами природокористування та охорони навколишнього середовища, особливостей використання адміністративних, правових, економічних та мотиваційних інструментів регулювання природокористування та ресурсозбереження;
- вивчення теоретичних та методичних підходів до визначення ефективності природоохоронних заходів;
- висвітлення загальних економічних, теоретичних і практичних проблем природокористування і реальних можливостей їх вирішення з використанням сучасного економічного інструментарію;
- вивчення закордонного досвіду вирішення проблем природокористування та ресурсозбереження;
- сприяння подоланню стереотипу технократичного мислення в питаннях охорони довкілля і формування сучасного екологічного світогляду з метою вироблення активної конструктивної позиції і почуття громадської відповідальності індивіду за екологічну безпеку теперішнього і майбутніх поколінь людей.

Навчальна дисципліна формує такі міждисциплінарні зв'язки:

дисципліни, що передують: «Загальна екологія», «Заповідна справа».

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньої програми Екологія спеціальності 101 Екологія

Фахові компетентності спеціальності

Зміст дисципліни направлений на формування наступних компетентностей:

K14. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування

K24. Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування

Отримані знання з дисципліни «Економіка природокористування» стануть складовими наступних програмних результатів навчання:

ПР02. Розуміти основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування.

ПР03. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Опис підготовки фахівців	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 10 Природничі науки	обов'язкова	
	Спеціальність 101 Екологія Освітня програма Екологія		
Загальна кількість годин: 120	Рівень вищої освіти: перший Ступінь освіти: бакалавр	Рік підготовки:	
		3	3
Семестр			
5		5	
Лекції			
28 год.		4 год.	
Практичні			
14 год.		2 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
78 год.	114 год.		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 6	Форма контролю: екзамен		

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Економіка природокористування як наука. Природокористування.

- Визначення і основні завдання економіки природокористування.
- Економічні методи управління процесом природокористування.

Тема 2. Природні ресурси.

- Основні поняття і класифікація природних ресурсів
- Економічна оцінка природних ресурсів.
- Основні підходи до економічної оцінки природних ресурсів.

Тема 3. Екологічні затрати господарської діяльності.

Тема 4. Теорія економічних збитків від антропогенного впливу на довкілля.

- Визначення і класифікація збитків.
- Методи визначення економічних збитків.

Тема 5. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища.

Тема 6. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища . Забруднення атмосфери.

Тема 7. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища. Забруднення водних ресурсів.

Тема 8. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища. Забруднення земельних ресурсів. Забруднення лісів. Забруднення рибних ресурсів. Забруднення відходами.

Тема 9. Оцінка збитків від забруднення галузей народного господарства

Тема 10. Платежі за забруднення довкілля

Тема 11. Економічний механізм охорони і раціонального використання природних ресурсів.

Тема 12. Державна екологічна експертиза в Україні: її роль та завдання.

Тема 13. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг.

Тема 14. Еколого-економічні показники.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
Тема 1. Економіка природокористування як наука	8	2	1		7	7	2			8
Тема 2. Природні ресурси.	8	2	1		7	7				8
Тема 3. Екологічні затрати господарської діяльності	8	2	1		7	7		1		8
Тема 4. Теорія економічних збитків від антропогенного впливу на довкілля	8	2	1		7	7				8
Тема 5. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища	8	2	1		7					8
Тема 6. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища . Забруднення атмосфери	8	2	1		7					8
Тема 7. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища. Забруднення водних ресурсів	8	2	1		7					8
Тема 8. Визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища. Забруднення земельних ресурсів	9	2	1		7					8
Тема 9. Оцінка збитків від забруднення галузей народного господарства	9	2	1		6					8
Тема 10. Платежі за забруднення довкілля	9	2	1		6					8
Тема 11. Економічний механізм охорони і раціонального використання природних ресурсів	9	2	1		6	7		1		8
Тема 12. Державна екологічна експертиза в Україні: її роль та завдання	9	2	1		6	7	2			8
Тема 13. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг.	9	2	1		6	8				9
Тема 14. Еколого-економічні показники	10	2	1		6					9
Разом	120	2	14	-	78	120	4	2	-	114

Теми семінарських занять

<u>№</u> з/п	<u>Назва теми</u>	Кількість годин
<u>1.</u>	Не передбачено навчальним планом	
	<u>Разом:</u>	

Теми практичних занять

<u>№</u> з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
<u>1.</u>	Природокористування в Україні на тлі міжнародного природокористування. Концепція сталого розвитку	2	1
<u>2.</u>	Платежі за використання природних ресурсів	2	
<u>3.</u>	Екологічні затрати господарської діяльності	2	
<u>4.</u>	Теорія економічних збитків	2	
<u>5.</u>	Визначення збитків від забруднення елементів природного середовища	2	
<u>6.</u>	Визначення збитків від забруднення галузей народного господарства	2	
<u>7.</u>	Платежі за забруднення довкілля	2	1
	<u>Разом:</u>	14	2

Теми лабораторних занять

<u>№</u> з/п	<u>Назва теми</u>	Кількість годин
<u>1.</u>	Не передбачено навчальним планом	
	<u>Разом:</u>	

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1.	<i>Економіка природокористування як наука. Природокористування: Роль Ю.М Куражковського у розробці терміна “природокористування”. Еколого-економічні системи різних рівнів (глобального, макроекономічного, мезоекономічного тощо). Причинно-наслідкові зв’язки в економіці природокористування. Використання конкретно-наукових методів в економіці природокористування (метод варіантних розрахунків, балансовий метод, математичне моделювання)гідрологічні терміни і поняття</i>	7	8
2	<i>Природні ресурси: Природні ресурси як історична категорія. Утилітарні та не утилітарні форми ставлення людини до природи. Ресурси продуцентів, консументів і редуцентів. Натуральні та вартісні показники оцінки природних ресурсів. Економічна оцінка природних ресурсів на макро- та мікроекономічному рівні, її головні методологічні й методичні принципи. Диференційна рента.</i>	7	8
3	<i>Природокористування в Україні на тлі міжнародного природокористування. Концепція сталого розвитку: “Порядок денний на ХХІ століття”. П’ята Всеєвропейська конференція міністрів навколишнього середовища “Довкілля для Європи” (Київ, 2003 р.). Діяльність Міжнародної спілки охорони природи, Світової комісії з охорони природи, Світової комісії з охорони довкілля й розвитку та ін.</i>	7	8
4	<i>Управління природокористуванням і охороною природи: Постанова Кабінету міністрів України “Перелік видів діяльності, які відносяться до природоохоронних заходів” (1992). Галузеве (відомче) управління – управління земельних ресурсів, районна гірничо-технічна інспекція з охорони надр, лісгоспи і лісництва та ін. Діяльність Міністерства екології та природних ресурсів України. Положення про державне управління екології та природних ресурсів в Україні.</i>	7	8
5	<i>Економічні заходи забезпечення раціонального природокористування та охорони довкілля: обчислення збору за забруднення навколишнього природного середовища (викиди в атмосферне повітря, скиди забруднювальних речовин у водні об’єкти, розміщення відходів). Розрахунок збору на наступний рік, за квартал, остаточний річний розрахунок збору.</i>	7	8
6	<i>Фінансування природоохоронної діяльності в Україні: Діяльність Міністерства екології та природних ресурсів України і державних податкових інспекцій з обліку платежів, правильністю та своєчасністю їхньої сплати. Діяльність фондів охорони навколишнього середовища всіх рівнів в Житомирській області. Перелік природоохоронних заходів, фінансування яких здійснюється з державного бюджету за розділом «Охорона навколишнього середовища та ядерна безпека».</i>	7	8
7	<i>Економічна оцінка впливу людини на природу. Економічні та еколого-економічні збитки: Економічні, екологічні показники та показники безпеки виробничих процесів. Визначення екологічності технологічного процесу і підприємства. Обчислення показників еколого-економічної оцінки конкретних видів виробництв або підприємств. Додатковий економічний ефект від багатощільових природоохоронних заходів.</i>	7	8
8	<i>Економічна оцінка впливу людини на природу. Економічні та еколого-економічні збитки: Економічні, екологічні показники та показники безпеки виробничих процесів. Екологічні вимоги до продукції, техніки і технологій. Міжнародний стандарт ISO 14024. «Програма розвитку екологічного маркування в Україні» (2004). Сертифікація за системою менеджменту якості та безпечності харчових продуктів, що відповідає вимогам ДСТУ ISO22000.</i>	7	8

9	Система ринкових механізмів економічного регулювання і стимулювання у сфері природоохоронної діяльності: Фінансово-економічна політика розвинутих держав світу у сфері природокористування. Вплив економічних інструментів на ринкову кон'юнктуру у США. Допомога держави приватному капіталу. Діяльність Світового банку та ЄБРР з підтримки природоохоронної діяльності в Україні.	6	8
10	Економічний механізм охорони й раціонального використання водних ресурсів: Водний кодекс України. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку здійснення державного моніторингу вод" (1996). Діяльність Держкомітету України з гідрометеорології щодо державного обліку поверхневих вод та Державної геологічної служби України з державного обліку підземних вод. Державний облік	6	8
11	Економічний механізм охорони й раціонального використання земель: Земельний кодекс України. Закон України "Про меліорацію земель". Визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства	6	8
12	Економічний механізм охорони й раціонального використання атмосферного повітря: Кіотський протокол. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря" (1999). Стан атмосферного повітря міст України. Розрахунок збору за викиди в атмосферне повітря забруднювальних речовин.	6	8
13	Економічний механізм охорони і раціонального використання надр: Родовища металевих і неметалевих корисних копалин України. Техногенні родовища корисних копалин. Якість мінеральних ресурсів. Державний баланс корисних копалин	6	9
14	Економічний механізм охорони й раціонального використання лісів, лісових і рослинних ресурсів, тваринного світу: Лісовий кодекс України. Закони України "Про рослинний світ", "Про тваринний світ", "Про мисливське господарство та полювання". Оцінка рекреаційної функції лісів. Розрахунок збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.	6	9
Разом		78	114

Основні види самостійної роботи, передбачені при опануванні навчальної дисципліни:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Підготовка до практичних занять,
3. Опрацювання та вивчення рекомендованої літератури та нормативних документів.
4. Робота з інформаційними ресурсами мереж Інтернет (пошук та обробка інформації).
5. Виконання завдань самостійної роботи.
6. Самоконтроль та самодіагностика засвоєння змісту освіти.

4. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

За походженням інформації

Словесні: пояснення, розповідь, бесіда, дискусія, робота з книгою.

Наочні: ілюстрація та демонстрація.

Практичні: вправи, лабораторні роботи.

За особливостями навчально-пізнавальної діяльності студентів

- **пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод:** викладач організує сприймання та усвідомлення студентами інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;
- **репродуктивний:** викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- **проблемного виконання:** викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається еталон творчого мислення);
- **частково-пошуковий (евристичний):** викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- **дослідницький:** викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні літературні джерела, прилади, матеріали, тощо.

5. ФОРМИ КОНТРОЛЮ, МЕТОДИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методи усного контролю: індивідуальне та фронтальне опитування.

Полікритеріальна оцінка поточної роботи здобувачів вищої освіти: рівень знань, продемонстрований на практичних заняттях; активність під час обговорення питань, що винесені на заняття; результати виконання практичних робіт; тест-контроль під час аудиторних занять; результати самостійного опрацювання теми чи окремих питань, усні відповіді на поставлені питання. Підсумковий контроль – залік, екзамен.

Таблиця 5.1 – Схема нарахування балів, які отримують здобувачі вищої освіти спеціальності 101 Екологія, освітньої програми Екологія

Поточний контроль	Семестровий контроль	Загальна сума балів
T1- T14	Залік/ іспит	
60	40	100

Таблиця 5.2 – Взаємозв'язок між результатами навчання та обов'язковими видами навчальної діяльності (робіт)

Результати навчання	Види робіт				
	Тест	Письмова робота	Практичне завдання	Усна відповідь	...
ПР02. Розуміти основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування.	+	-	+	+	
ПР03. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування.	+	-	+	+	

Критерії оцінювання

Таблиця 5.3 – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзаменаційна оцінка	Залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ, НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (за потребою)

Програмне забезпечення: Office 365 (рік введення в експлуатацію – 2020 рік). Методичне забезпечення з використанням корпоративної платформи Teams і Moodle Комп'ютер, мультимедійний проектор.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління та ін. К. : Либідь, 2014. 432 с.
2. Мельник Л. Г. Екологічна економіка. Суми : ВТД "Університетська книга", 2012. 348 с.
3. Сафранов Т. А. Екологічні основи природокористування. Львів : Новий Світ. 2010, 2014. 248 с.
4. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій : навчальний посібник. Суми: Вид. "Університетська книга", 2011. 326 с.
5. Бондаря О.І., Рудька Г.І. Екологічна безпека та охорона навколишнього середовища: підручник. К. : Вид. ПП "ЕКМО" ; Х. : ТОВ "Укртехнологія", 2014. 424 с.
6. В.Ф. Семенова, О. Л. Михайлик. Екологічний менеджмент: навчальний посібник. К. Центр навчальної літератури, 2014. 408 с.

Наукові публікації

1. Бабич А.С., Авраменко Н.Л. Ефективність встановлених ставок податку за одиницю забруднень в Україні і світі. Молодий вчений: науковий журнал. 2015. № 12 (27). Ч. 1. С. 91 – 95.
2. Драган І.В. Інформаційне забезпечення державного управління раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу. Наукові праці. Державне управління. 2014. Вип. 230. – Т. 242. С. 44 – 50.
3. Економіка природокористування: стан, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції (м. Ірпінь, 13 – 20 березня 2017 р.). Ірпінь: УДФСУ, 2017. 254 с.
4. Краснова М.В. Проблеми правового регулювання використання та охорони (збереження) природно-ресурсного потенціалу України. Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-ій річниці Донецького національного університету, 14 – 15 травня 2015 р., Вінниця, 2015. 327 с.
5. Романенко В.В. Зарубіжний досвід екологічного оподаткування: ефективні підходи, доцільні в Україні. Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів. 2013. С. 87 – 89.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Офіційний веб-сайт Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». URL: http://ecos.kiev.ua/science/international_relations/.
4. Офіційний веб-сайт Інституту агроекології і природокористування НААН. URL: <http://www.agroeco.org.ua/index.php/ua/>.
5. Офіційний веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <http://www.menr.gov.ua>.
6. Офіційний веб-сайт Науково-дослідного інституту сталого розвитку та природокористування. URL: <http://ndisrp.usoz.ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
7. Офіційний веб-сайт Державної екологічної Інспекції України. URL: <http://dei.gov.ua>.